

Indledning

Fænomenet reality-tv får hæftet mange både seriøse og mindre seriøse betegnelser på sig: Hverdagsdokumentar, reality show, reality soap, laboratorie-tv, sladder-tv er bare nogle af de betegnelser, som flourer i offentligheden. I dette nummer af *MedieKultur* præsenterer vi forskellige bud på, hvordan reality-tv kan forstås i genremæssig henseende – både i forhold til dokumentarisme og fakta/fiktion. Intertekstualitet og flermedialitet berøres i flere af artiklerne, ligesom realitets forhold til virkeligheden og til seerne bliver diskuteret. Vi udkommer ikke med en endegyldig definition af, hvad reality-tv er, men de forskellige bidrag belyser hver især og tilsammen fænomenet som en hybridform, der fylder meget i sendefladerne – på TVDanmark2 nærmest hele fladen i år 2001. Fænomenet har sin forhistorie i de genrer, som hybridiseres på baggrund af, og derfor spiller intertekstualitet en stor rolle i artiklerne.

Måske er det forskningsmæssigt mest udfordrende ved de store hybride konceptprogrammer som *Baren* (TV3) og *Big Brother* (TVDanmark), at den massekommunikerede og broadcastede tv-tekst skaber en flade i form af et mangefacetteret flow samtidig med, at der åbnes for seernes aktive deltagelse i form af forskellige tværmediale tilbud på Internettet. Den personlige computers individuelle brug og tv-tekstens massekommunikative henvendelse spiller altså sammen i koncepter, som samtidig er i harmoni med programmernes indholdsmæssige interesse for individet i fællesskabet. I en traditionel borgerlig offentlighedsforståelse må det personlige aldrig blive gjort privat med det formål at udstille intime forhold i den offentlige sfære – i de nye tværmediale offentlighedsformer er tankegangen nærmest omvendt: Her er udstillingen af det intime og det private en præmis, og seer-fællesskabet udgøres af virtuelle in-grupper på Internettet eller fysisk deltagende sub-offentligheder på Sluseholmen eller i Baren's lokaliteter.

De hybride reality shows er den (post)moderne mediekulturs ultimative svar på et »udvidet tekstbegreb«, både hvad angår tekstens forskellige me-

diemæssige formateringer, og hvad angår noget så banalt som tv-tekstens omfang og tidsmæssige udvidelse til hele sendeflader – endda med den mulighed at kunne ombryde fladen ved uventede begivenheder – noget som ellers kun finder sted ved katastrofer, krig eller dødsfald i den kongelige familie. Den tidsmæssige udstrækning, de mange spinn off-programmer og genudsendelser konstituerer et bestemt receptionsrum, som igen forudsætter en bestemt »bruger« med en nærmest uindskrænket tid¹. Det er altså ikke blot i koncepternes temaer, henvendelsesformer og casting, at måltretningen mod det unge segment er stærk – det er nok så vigtigt i relationen mellem program, flow, seer og receptions-kontekst.

Reality-programmerne rangerer ikke særlig højt på den »pæne« og traditionelle offentligheds kvalitetsbarometer: Intimiteten er for påtrængende, æstetikken og dramaturgien primitiv og emnerne uinteressante. Der sker øjensynligt ufattelig lidt i de mange timers sending, men en sådan konstatering af »kedsommelighed« er på nogle punkter urimelig, fordi reality-tv forsøger at bryde de stereotype og serielle tv-formaters indhold og formsprog ved at skabe nogle mere eller mindre iscenesatte rammer for at dyrke det spontane, det uventede, det ikke instruerede og det virkelighedsnære. At virkelighedsreferencen – især i reality game shows – ligger nærmere ved tv selv end ved den omgivende verden er imidlertid ikke noget nyt for reality-tv.

Umberto Eco konstaterede allerede i midten af 1980'erne med vanlig fingerspitzgefühl, hvorledes det moderne tv (som han kalder neo-tv) i stadigt mindre omfang taler om yderverdenen og i stadigt større omfang om sig selv og den kontakt, det har med sit publikum. Han konstaterede samtidig med eksempler hentet fra tv-quiz og skjult kamera, at tv's måde at omgås med forholdet mellem fiktion, fakta og kriterier for sandhed er under forvandling: »Man er altså på vej mod en fjernsynssituation, hvor forholdet mellem ytring og kendsgerninger bliver stadig mindre relevant sammenlignet med

forholdet mellem sandheden i ytringshandlingen og seernes modtageroplevelse»².

Reality game show'ets forhold til sig selv, til deltagerne og til seerne er essensen af et selvreferentielt system, hvor sandheden ikke findes derude i en omverden, men skabes inde i programmerne selv. Når Eco har set disse markante tendenser allerede i midten af 80'erne, kan det kun erindre os om, at kritik af nye mediefænomener altid må forenes med en historik og en skepsis overfor vores måde at genresætte og konstruere mediekulturen mere generelt, ligesom en kritik af nye offentlighedsformer konstant må revurdere præmisserne for de gamle.

De hybride, tværmediale reality-koncepter har ikke vundet indpas på public service-kanalerne i Danmark. Alene af de tidsmæssige grunde kan alsidigheden kun vanskeligt opretholdes ved time-lang hverdagslig sending. Der må således eksistere en meget stærk og dominerende mediekultur som f.eks. omkring sportsprogrammer, før public service kan formås at gå på kompromis med alsidighedsprincippet. Reality games opblandet med docu-soap finder vi til gengæld repræsenteret på TV2 i form af f.eks. *Missionen* og *Popstars*, mens docu-soap i form af hverdagsdokumenter og kriminalmagasiner er bredt repræsenteret på alle kanaler. Vender vi blikket mod fremtidens reality, er tendensen, at formaterne bliver mere spektakulære eller smalle i deres henvendelse, men der er stadig rum for at tænke i »segmentknusere« som TV2's *Popstars*, og vi kan vel dårligt tænke os et efterår uden TV3's *Robinson Ekspeditionen*?

Når artiklerne i dette nummer af *MedieKultur* tager temperaturen på reality-kulturen, gøres det med en vis sindighed – kun Arild Fetveit langer for alvor ud efter *Big Brother*, når han beskriver, hvorledes vi med en kannibalistisk lyst spiser deltagerens menneskelighed og smider virkelighedsreferencen bort som en afgnavet knogle. Norske Fetveit følger Jean Baudrillards beskrivelse af den postmoderne kulturs »mord« på virkeligheden i form af reality-tv's selvskabte og syntetiske billeder, mens hollandske Maarten Reesink i nummerets første artikel beskriver, hvordan idéen til *Big Brother* opstod, og hvordan programmet blev udviklet op til den første udsendelse i 1999.

Derefter følger 3 artikler om *Robinson Ekspeditionen*, som tematiserer denne første store skandinaviske reality-satsning ud fra tre grundlæggende problemstillinger: Selve tekstens og dens forhold

til virkeligheden, tekstens brug i det flermediale rum og tekstens funktion for sine modtagere. Anne Jerslev analyserer, hvorledes *Robinson Ekspeditionen 2000* formidler en iscenesat, men samtidig uinstrueret form for dokumentarisme i en stramt redigeret fortælling. Hun beskriver i detaljer, hvorledes programmet konstruerer autenticitet og bibringer seerne en fornemmelse af umiddelbarhed og ægthed. Jerslev bruger eksempler fra Internettets diskussionsgruppe under programmet til at belyse, hvorledes Robinson-deltagerne bliver anskuet af debattørerne, og denne problemstilling uddybes i Lars Holmgaard Christensens artikel, som netop handler om diskussionsgruppen under *Robinson Ekspeditionen 2000*.

En vigtig dimension i de hybride reality shows er deres tværmedialitet og seernes mulighed for at interagere med programmets deltagere og andre seere i chat- og diskussionsrum, som her er sat op til lejligheden af TV3. Holmgaard beskriver diskussionsgruppens kommunikationsformer og livscyklus. Birgitte Knudsen artikel, som er vinderen af *MedieKulturs* konkurrence om den bedste Robinson-artikel i 2000, formidler resultater af en fokusgruppeundersøgelse – ligeledes om *Robinson Ekspeditionen 2000*. Analysen peger på, at TV3 har indgået en succesfuld kontrakt med seriens trofaste seere, hvor iscenesættelse, styring og effektiv redigering af begivenhederne accepteres som spillets regler, når blot programmet samtidig opfylder sin mission: at underholde med intriger og alliancer mellem virkelige mennesker.

Artiklerne om reality game shows efterfølges af to artikler om dokumentariske og journalistiske problemstillinger i reality-serier og magasiner. Ib Bondebjerg undersøger udviklingen inden for kriminalstoffets område. Han påpeger de historiske ophav for fænomenet reality og analyserer forskellige programintentioner og fremstillinger af virkeligheden i de to undergenrer: »reality soap« og »reality-magasin«. Artiklen behandler en lang række af programmer, men lægger en særlig vægt på at diskutere forholdet mellem den observerende dokumentarisme og reality soapen i forhold til Lars Engels' *Historier fra en politistation*. Peter Harms Larsen breder synsvinklen på reality-tv ud til en beskrivelse af udviklingstendenser i moderne journalistik. Den generelle tendens er, at den fremstillede virkelighed i stadigt større omfang konstrueres af tilrettelæggerne for at skabe fremdrift i historien og dermed øge fascinationsmulighederne for seerne. Under-

overskriften på artiklen – *fra journalistik til underholdning* – skal ikke læses som endnu en forfaldshistorie, men som en nøje beskrivelse af, hvordan der sker radikale ændringer af det indbyrdes forhold mellem virkeligheden og medierne.

Nummeret rundes af med en analyse af målgrupperne for de forskellige former for reality-tv. TV-meter tallene for en række af de programmer, som artiklerne i dette nummer af *MedieKultur* i øvrigt handler om, bliver behandlet – med særligt henblik på analyse af alder og køn. Stig Hjarvards grundhypotese om reality-tv er udviklet på basis af mikrosociologien, og han antager på den baggrund, at genrens appel til publikum består i, at den giver publikum mulighed for at iagttage den interpersonelle interaktions mikrounivers. TV-meter-tallene indikerer blandt andet, at genren generelt har en stærkere appel til kvinder end til mænd, hvilket kun kan bestyrke den overordnede hypotese.

Som man kan se, kommer *MedieKultur* vidt omkring reality som mediefænomen – både hvad angår forskellige programmer, genreproblemstillinger og hvad angår analytiske og teoretiske tilgangsvinkler. Hvis vi skal pege på relevante aspekter, som ikke har fundet deres plads i dette nummer, kunne det være den regulære docu-soap og denne undergenres måde at fremstille almindelige menneskers liv og problemer i en underholdende form – i foråret 2002 kunne et oplagt eksempel være TV2's meget populære *Livet er fedt*. På den teoretiske side kan nævnes Anthony Giddens' ³ betragtninger om intimitetens forandring og vores søgen efter autenticitet – betragtninger som kan supplere både de postmoderne og de mikrosociologiske tilgangsvinkler, som vi finder i artiklerne.

Tro mod Big Brother bringer vi her til slut et kort kommenteret uddrag af George Orwell's beskrivelse af overvågningens form og formål i Big Brother-samfundet.

Fra fødsel til død lever et partimedlem under tankepolitets konstante opsyn. Selv når han tilsyneladende er alene, kan han ikke være sikker på, at han er det. Hvor han end opholder sig, om han sover eller er vågen, om han arbejder eller hviler, om han er i bad eller ligger i sin seng, kan han iagttages uden varsel, og uden at han selv ved af det. Alt, hvad han gør, er af betydning. De ven-skaber, han slutter, hans fritidsbeskæftigelse, hans

opførsel mod kone og børn, hans ansigtsudtryk, når han er alene, de ord han mumler i søvne, ja selv hans karakteristiske bevægelser bliver nøje studeret. Ikke blot virkelige foreteelser, men enhver excentricitet, lige meget hvor ubetydelig, den er, enhver ændring i hans vaner, enhver nervøs trækning, der muligvis kunne være tegn på en indre kamp, vil blive opdaget. Ikke på noget område har han mulighed for at træffe et frit valg.

På den anden side bliver hans handlinger ikke reguleret af love eller klart formulerede regler. I Oceanien er der ingen love. Tanker og handlinger, som hvis de opdages, medfører døden, er ikke officielt forbudt og de endeløse arrestationer, pinlige forhør, fængslinger og opløsninger anvendes ikke som straf for forbrydelser, men blot for at fjerne personer, som måske engang i fremtiden vil begå en forbrydelse. Et partimedlem skal ikke blot have de rette meninger, men også de rette instinkter. Meget af det, man forlanger, han skal tro og mene, bliver aldrig udtrykt i ord og ville heller ikke kunne formuleres, uden at man kom til at afsløre de selvmodsigelser, der findes i Engsoc. (George Orwell (1949/1980): *1984*, Gyldendals Tranebøger s. 167).

Magtens kontrol og overvågning i Orwell's Big Brother samfund er afløst af en social og allestedsnærværende social kontrol i form af et omvendt panopticon, hvor det er folket og ikke magthaverne, der observerer sig selv i en programkontrolleret refleksivitet. De ikke formulerede krav og betingelser, som deltagerne og seerne vurderer adfærden ud fra, er kernen i *Big Brother*-konkurrencen: der skal leves op til noget, men deltagerne ved ikke, hvad det er. Det gør seerne, suboffentlighederne og konceptmagerne for øvrigt heller ikke. Det betyder, at adfærden bedømmes processuelt – og kriterierne skifter alt efter kontekst, producers tæft og seernes humør.

I det iscenesatte og regulerede rum er disse uvisse kriterier for samvær den ultimative garant for autenticitet. Selvmodsigelserne i Big Brother-samfundet – for eksempel at sort er hvidt og krig er fred – løses ved »dobbelttænkning«, som hos Orwell består i udviklingen af et nyt sprog (kaldet New Speak), der afskaffer sandhedskravet til virkelighedsreferencen og den mentale evne til refleksion. I *Big Brother* show'et består konceptets lukrative modsætning i at være sig selv tro i et fæl-

lesskab med andre mennesker overfor det at ville vinde, »narre« de andre og dermed være tro mod konkurrencen, pengene og konceptet selv. Som noget fælles for deltagernes begrundelser for at deltage i *Big Brother* var ønsket om selvudvikling og om at finde sine egne grænser. Ønsket om at vinde den store præmie var derimod sekundært for en del af deltagerne. Programmets egen logiske »dobbelttænkning« – og den kontrakt, som man indgår med seerne, er, at spillets regler er ubrydelige, og i det øjeblik en deltager ikke kan klare presset om at skulle stemme en kammerat ud, stemples vedkommende naturligt som taber.

Hvis deltagerne mod forventning ikke vil leve op til reglerne og samtidig ikke vil påtage sig rollen som svag taber, er kontrakten med seerne brudt, og programmets legitimitet som en blanding af spil, leg og tv-genre bliver italesat. Da Søren, Christian og Pil forlod *Big Brother 1* (foråret 2001) var begrundelserne fra de tre forskellige: Søren ville ud for at more sig og have nogle bajere. De to andre, som var de absolut stærkeste i huset, gjorde oprør mod *Big Brother*, og det indebar en ideologisk kritik af »dobbelttænkningen« og dermed en potentiel demontering af selve konceptet. Christian formulerede det således over for de øvrige deltagere i den ophedede diskussion, som ledte op til gruppens beslutning natten mellem *langfredag* og påskelørdag:

Stop, stop, stop, stop – jeg kunne godt tænke mig at vide, hvad det egentlig er, det udspringer af. Vi er alle sammen enige om, at vi er pissetrætte af at være her. Vi er alle sammen enige om, at den stilhed, som regerer i det her hus, selvom vi alle sammen er her, bundet i et eller andet, som er pisseubehageligt. Det handler om for mig, at jeg

sidder i det her hus sammen med syv mennesker, som jeg har meget, meget svært ved at skille ud fra hinanden. Jeg er rigtig, rigtig træt af, at skulle sidde en gang om ugen og fortælle en masse mennesker, hvorfor fanden at disse mennesker skal gå, og jeg har været træt af det, lige siden vi kom.

Når vi har sat os ind i det her hus, så har vi alle sammen haft en fælles bevidsthed om, at det her er et spil. Det går ud på, at der er nogen, der bliver, og der er nogen, der går ... Stop, stop – hvis vi med fælles bevidsthed går herfra med en bevidsthed om, at det er noget lort, så skal vi alle sammen stå ved, at det er fordi vi ikke kan klare ... at vi ikke kan være her og stemme andre mennesker hjem...synes jeg.

Det lykkes ikke for Christian at opnå den fælles bevidsthed i gruppen om, at spillets betingelser er noget »lort«, ligesom TVDanmark og pressen efterlods koncentrerede sig om bruddet på spillets regler – frem for at diskutere spillets ideologiske indhold, som Christian forsøgte at mane frem. På sæt og vis blev opgøret med *Big Brother* – eller »revolutionen«, som Pil ønskede sig – i sidste ende til en bekræftelse af konceptets dobbelttænkning.

Noter

- 1 Umberto Eco skriver om den søvnløshed, som må præge læseren af James Ulyssus' værker i artiklen »Læserens rolle« i Michel Olsen & Gunver Klestrup (1981): *Værk og læser- en antologi om receptionsforskning*, Borgens Forlag
- 2 Umberto Eco (1983/86) Dansk udgave (1989): *Middelalderens genkomst*, Samlerens Bogklub
- 3 Anthony Giddens (1996): *Modernitet og selvidentitet*, Hans Reitzels Forlag

Red.